

Forskningsprojekt:

Sidder det i kroppen?

En Bourdieusk indgang til studiet af piger i Vietnam

Helle Rydstrøm

Hvordan lærer vietnamesiske børn deres kultur at kende? Og hvori består forskellene på det, som piger skal lære i forhold til drenge for at være kulturelt set kompetente vietnamesere? Dette er hovedspørgsmålene i et planlagt forskningsprojekt, som indebærer et års feltarbejde i Vietnam

Minder om Vietnam

Vietnam giver de fleste associationer til den langtrukne og forfærdelige krig med USA og til de tusind og atter tusind af mennesker, som både efter krigens slutning i 1975 og også senere flygtede fra Vietnam.

Men bag disse erindringer gemmer der sig en stærk kultur, som vi i den vestlige verden ikke hører så meget om.

Børnene i antropologien

Der er kun skrevet lidt om den vietnamesiske kultur, og hvordan det er at være en del af den. Traumerne fra Vietnamkrigen har forståeligt nok sat deres præg på den tilgængelige litteratur om Vietnam. Der er derfor heller ikke skrevet særlig meget om, hvordan det er at vokse op som barn i Vietnam, hvilket ikke gør spørgsmålet om, hvordan piger og drenge socialiseres ind i den vietnamesiske kultur fra barnsben, mindre interessant. Jeg har derfor planlagt et feltarbejde af et års varighed i Vietnam, hvor jeg vil undersøge dette nærmere. Spørgsmålet aktualiseres yderligere af, at antropologien ikke i særlig høj grad har beskæftiget sig med, hvordan børn lærer sig en kultur. Børn omtales som regel inden for den antropologiske forskning under samme kapitel som kvinder, hvor børn behandles som et vedhæng til moren. Børn ses således sjældent som selvstændige, aktive individer, der ingår i samspil med andre mennesker end deres mor. Dog findes der en lille gruppe, som har beskæftiget sig med antropologisk børneforskning. De amerikanske antropologer Bambi Schieffelin og Elinor Ochs er nogle af de væsentligste bidragsydere til forståelsen af børns sociale og kulturelle forhold i en ikke-vestlig sammenhæng.

Et harmonisk verdenssyn

Ud fra den lille mængde litteratur, der findes om den vietnamesiske

familie, børns deltagelse i familielivet og kvinders rolle i familien, kan der allerede nu, inden feltarbejdet er gennemført, siges noget om hvilke forhold, der er betydningsfulde i opdragelsen af vietnamesiske børn. Det er først og fremmest den norske antropolog John Chr. Knudsen, den vietnamesiske flygtning Anh Nga Longva, som nu er bosat i Norge, og den svenske sociolog Rita Liljeström, som har beskæftiget sig med den vietnamesiske familie og børns samt kvinders status i familien. Ifølge disse forfattere er opdragelsen af vietnamesiske børn præget af en religiøs set sammensat kultur.

Overordnet set kan man tale om en vietnamesisk kosmologi, som er en sammensmeltning af forskellige trosretninger, der er udgjort af:

- 1) Buddhismen med dens lære om »karma«, hvilket vil sige afhængigheden af tidligere livs gerninger.
- 2) En animistisk orienteret tradition med forkus på forskellige ånders indflydelse på tilværelsen.
- 3) Den konfucianistiske etik, som er et moralkodeks, der tager sit udgangspunkt i filosofien om en hierarkisk opbygget harmoni (fyrste/undersåt, far/søn, ældre/ yngre, mand/hustru, ven/ ven).
- 4) Taoisme, hvor »tao« er »vejen« i tilstræbelsen mod universel harmoni.

Harmoni er kodeordet, som går igen i den vietnamesiske kosmologi eller i det vietnamesiske verdensbillede. Vietnamesiske børn opdrages ifølge John Chr. Knudsen til at sikre, at harmonien opretholdes. Er der harmoni i tilværelsen, betyder det, at den enkelte befinder sig vel. Det vil sige er sund og rask og har en afbalanceret kontakt med de gode ånder.

Et eksemplarisk barn

John Chr. Knudsen påpeger desuden, at vietnamesiske børn fysisk set har frie rammer, for eksempel hvad angår spisevaner og soveruti-

ner. Derimod skal barnet i overensstemmelse med vietnamesisk tradition overholde visse regler, hvor de væsentligste er:

For det *første*, at barnet fungerer som et godt eksempel for sine søskende.

For det *andet*, at barnet lærer at respektere de voksne og andre autoriteter, som det er vigtigt at undgå aggression overfor.

For det *tredie*, at barnet er med til at sikre familiens ære og sammenhold.

I forhold til mit projekt er det vigtigt at undersøge, hvordan den vietnamesiske kosmologi og disse tre, skitserede hovedregler for det vietnamesiske barns adfærd påvirker barnets socialiseringsproces.

Fortiden i nutiden

Når man beskæftiger sig med spørgsmålet om, hvordan indsocialisering til en bestemt kultur foregår, er den franske sociolog Pierre Bourdieu yderst relevant at inddrage. Ud fra en bourdieusk tilgang vil det vietnamesiske barn via socialiseringen udvikle det, som Bourdieu kalder *habitus*.

Habitus er, siger Bourdieu, den kulturelle historie, som er »indristet« i kroppen. En kulturel historie, der af den enkelte indoptages som en anden natur, og derfor også er glemt, som noget der hører historien til.

Der skabes med andre ord ifølge Bourdieu ny historie oven på historien. Hvert barn kommer derfor til at udgøre en lille verden i verden. Barnets adfærd bliver et kropsligt symbol på den aktive nærværende nutid udtrykt via fortiden.

Det »sidder i kroppen«

Men *hvordan* lærer det vietnamesiske barn for eksempel reglerne for ikke at lægge sig ud med de onde ånder og bevare den positive kontakt med de gode af ånder?

Eller hvordan finder et barn i Vietnam ud af, at det er meget

uhøfligt at stirre på andre mennesker, fordi det opfattes som en potentiel konfliktsituation – altså disharmoni. Hvis der alligevel opstår en sådan situation, hvor barnet bliver taget i at stirre, må det omgående vise sin venlige indstilling ved at smile imødekom-mende.

Hvis man følger Bourdieu, så mener han, at indlæringen foregår *via kroppen*, som en ubevidst repetition af andres adfærd. Den er blevet overført i *praksis* både *mundtligt* og *rent fysisk* i et tids- og rumligt perspektiv. Ved at blive korrigeret af andre lærer barnet på denne måde at gå, stå, tale, føle og tænke uden at være sig bevidst om denne mekaniske indlæring. Barnet udvikler ifølge Bourdieu en *intuition* eller *fornemmelse* for, hvordan man skal gebærde sig i forskellige situationer. Den kulturelle viden skulle med andre ord komme til at »sidde i kroppen« på barnet, som bare ved, hvordan det er hensigtsmæssigt at opføre sig for at undgå at træde i spinaten.

Men desværre forklarer Bourdieu ikke mere detaljeret, hvordan denne »kropsliggørelse« for barnets vedkommende foregår. Dette bliver derfor et helt centralt undersøgelsesfelt i forbindelse med mit ophold i Vietnam.

Antropologens problem

Antropologer har altid gerne villet have faste skemaer, som »de andre« kunne indpasses i. Men en af Bourdieus hovedpointer er, at der *ikke* er nogle faste regler for, hvordan folk opfører sig, uanset hvor de lever.

Antropologerne har været så forhippet på at systematisere, at de ganske enkelt har konstrueret teorier, der har passeret til deres egne ønsker. Børn og voksne reagerer, som de gør, fordi de kender »spillets regler«. Antropologer må ifølge Bourdieu ganske enkelt affinde sig med, at der er en stor portion uklarhed og usikkerhed med hensyn til informanternes adfærd.

Hvis man skal studere noget, siger Bourdieu, så er det den *logiske praksis*, som kommer til udtryk i den daglige adfærd.

Det vil med udgangspunkt i Bourdieu sige, at det er de vietnamesiske børns helt konkrete daglige samspil med andre mennesker – voksne som børn – samt struktureringen af tid og rum, der kan vise, hvordan børnene mere præcist lærer sig den vietnamesiske kultur.

Mit feltarbejde kommer således til at fokusere på de *praksisformer*, som børnene indgår i, da dette ifølge Bourdieu skulle være nøglen til forståelse af, hvordan de kulturelle regler indlæres, så de til sidst sidder på rygmarven på samme måde som reglerne i et spil.

Køn og køn

Ved at stille skarpt på hverdagens praksisformer håber jeg, at man herved også kan indfange, hvad det er for sociale processer og sociale relationer, der er af særlig betydning for pigers udvikling til kvinder og for drenges udvikling til mænd.

Fra Bambi Schieffelin og Elinor Ochs' studier ved vi, at opdragelsen til at kunne begå sig i sin kultur er forskellig for piger og drenge. Hver kultur har sine traditioner for, hvordan en »rigtig pige« og en »rigtig dreng« skal være. Hver enkelt kulturelle kontekst konstruerer en forståelse af, hvordan henholdsvis piger og drenge bør opføre sig.

Det kan således med sikkerhed siges, at køn ikke bare er køn. Forventningerne til det enkelte køn varierer fra kultur til kultur, og det er derfor yderst vanskeligt at udtale sig i generelle termer om, hvad det vil sige at være pige/kvinde eller dreng/mand.

Der er imidlertid en manglende viden – specielt hvad angår piger – om, hvad det er, der sker i den sociale proces, som medfører, at piger lærer deres rolle som piger og drenge deres rolle som drenge for siden

hen at blive kulturelt set kompetente kvinder og mænd.

Pige i Vietnam

Hvad angår køn i en vietnamesisk sammenhæng, så kan man med udgangspunkt i Anh Nga Longva og John Chr. Knudsen sige, at piger i varieret udstrækning, afhængigt af familiens sociale status, opdrages til at overholde fire dyder, som har deres rødder i den konfucianistiske tradition, og det drejer sig om:

- 1) *Arbejde*, hvormed der menes, at pigen skal lære sig madlavningens kunst og være dygtig til at sy og brodere.
- 2) *Udseende*, hvilket betyder, at hun, når tiden kommer, skal være pæn i sit udseende for sin mands skyld uden at virke tiltrækkende på andre mænd.
- 3) *Tale*, som går på, at når pigen taler, så skal hun være beskednen og høflig.
- 4) *Opførsel*, som handler om, at hun skal være loyal over for overordnede personer.

Hvis man kobler disse fire dyder til konfucianismens hierarkiske struktur, hvor kvinden er underkastet manden, får man det indtryk, at kvinden i Vietnam har en svag position.

Imidlertid har blandt andet krig med USA utvivlsomt været med til at ændre kvinders rolle i Vietnam, fordi det pludselig var kvinder, som stod med eneansvaret for familien og husholdningen.

Tilsvarende må man formode, at den kommunistiske ideologi har haft indflydelse på forholdet mellem kønnene, idet der lovmæssigt set er gjort en stor indsats for formel ligestilling mellem kønnene.

Men hvordan Vietnams turbulente historie mere præcist har påvirket pigers status og rolle i familien, ved man ikke med sikkerhed. Under mit feltarbejde håber jeg at kunne få et indtryk af, hvordan Vietnams fortid influerer på pigers aktuelle situation.

Madens symbolik

Ifølge Anh Nga Longva har det traditionelt set været og er i vid udstrækning stadig den vietnamesiske kvindes domæne at stå for madlavningen. At tilberede maden er langt mere end det rent praktiske.

Mad har stor symbolsk betydning i den vietnamesiske kultur. Al mad kan inddeles i kategorierne »kold« (osteprodukter, grøntsager, frugter, te m.m.) og »varm« (æg, krydderier, søde sager, kød, kaffe m.m.).

Det er meget vigtigt, at der er balance og harmoni mellem det »kolde« og det »varme«, da det er en måde at undgå sygdom på, og en måde, hvorpå man sikrer sig et alment godt velbefindende.

At tilberede en korrekt sammensat kost ud fra en vietnamesisk synsvinkel er altså noget af en kunst, påpeger Anh Nga Longva. Det er et af den vietnamesiske kvindes midler til at vise omverdenen sin værdi på.

Et forhold, som jeg vil se nærmere på, er, hvordan den vietnamesiske pige tilegner sig denne symbolik, som er forbundet med maden.

Maden i rummet

Hvis vi vender tilbage til Bourdieu, så kan man ud fra hans teori se den vietnamesiske tilberedning og forståelse af maden som en særlig praktisk logik, som pigen skal indsocialiseres i fysisk og verbalt. Ud fra Bourdieu skulle denne logiske praksis i det vietnamesiske tilfælde bevirke, at kvinde-kønnet benytter sig af det rum, som maden tilberedes i, på en anden måde, end det mandlige køn gør. Det ubesvarede spørgsmål, som jeg vil undersøge i løbet af mit feltarbejde i Vietnam, er, hvordan denne anvendelse af rummet sker til daglig. Og desuden hvad der sker i den sociale relation mellem den/de involverede kvinde(r) og pige(r) i dette rum.

Et frirum?

Hvad angår rum og køn, så rejser der sig et andet interessant undersøgelsesfelt, som endnu ikke er udforsket. Det er spørgsmålet om, i hvilken udstrækning den vietnamesiske pige i samspil med andre børn af begge køn selv er med til at skabe et socialt rum uafhængigt af voksnes indblanding? Hvad sker der med pigen i sådanne børnesammenhænge? Man kan forestille sig, at der i en social sammenhæng uden voksne kan opstå et slags socio-kulturelt *frirum* for pigen, hvor hun kan tiltage sig eller tildeles en anden status end den, hun har i familien.

Desuden har Bambi Schieffelin og Elinor Ochs' forskning vist, at netop samspillet med andre børn – søskende eller legeskammarater – har en vigtig betydning, når traditioner, normer og vaner skal læres.

Søskendes balance

John Chr. Knudsen understreger, at i den vietnamesiske familie har søskende en særlig betydning. Dette skyldes, at det yngste barn mister sin favorable position, når der ankommer et nyt barn i familien.

Den ældre søskende skal nu indgå i et harmonisk samspil med det nye barn, som den ældre skal elske og have ansvar for. Opfører yngstebarnet sig ukorrekt, så må den ældre stå til regnskab for den yngstes dårlige opførsel. Dette kan selvsagt give anledning til alt andet end de ønskede harmoniske forhold.

De sociale relationer

I forbindelse med mit projekt om, hvordan socialiseringen til den vietnamesiske kultur »sætter sig i kroppen«, er det således ikke nok at undersøge den sociale relation mellem moren/pigen og mellem faren/pigen.

Det er ligeså vigtigt at se på relationen mellem pigen/søskende,

pigen/kammaratskabsgruppen (af begge køn), pigen/bedsteforældre og pigen/andre slægtninge, der deltager i familielivet.

Disse sociale relationer udgør formodentlig tilsammen det spekter af sociale kontakter, som er af primær betydning, når pigen skal lære sig den vietnamesiske kultur og dens kønsspecifikke krav samt forventninger at kende.

Men om det rent faktisk forholder sig sådan i den vietnamesiske virkelighed, må komme an på en prøve.

Yderligere læsning

Donald Broady

»Sociologi och Epistemologi:

Om Pierre Bourdieus forfatter-skap och den historiska epistemologin«, HLS Förlag, 1990.

John Chr. Knudsen »Den vietnamesiske familie«, »Vietnam – Grundinformation,

Dansk Flygtningehjælp, 1991.

Jens Skovholm (red.) »Vietnam – Grundinformation«,

Dansk Flygtningehjælp, 1991.

Stefan de Vylder

»Situations- og perspektivanalyse – Vietnam«, DANIDA, 1991.

Helle Rydstrom, cand.scient.soc. i internationale udviklingsstudier og forvaltning. Ansat som kandidatstipendiat i antropologi ved Tema for Børneforskning, Filosofisk Fakultet, Linköping Universitet, Sverige.

Foto: Pernille Bøggild.